

ЯКОВЛІВА Ольга Василівна,

доктор філологічних наук, професор кафедри загального та слов'янського мовознавства Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна;
 тел.: +38 048 7651600; моб.: +38 067 4818898; e-mail: olga.yakovleva.1920@gmail.com;
 ORCID ID: 0000-0001-7686-7637

ГЕНДЕРНІ ОЗНАКИ МОВЛЕННЕВОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ У ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ НАТАЛІЇ ЗАБІЛИ

Анотація. *Об'єктом* аналізу є сучасні багатозначні терміни лінгвістичної гендерології, які пов'язані з гендерним вихованням дітей дошкільного віку. *Предметом* розгляду були основні поняття, що передують формуванню гендерної ідентичності у дітей. На *матеріалі* поезій видатної української письменниці радянських часів Н. Забіли описано гендерні характеристики мовленнєвої поведінки дітей. *Результати* аналізу дитячого мовлення, представленого поетесою у своїх творах, дають змогу стверджувати, що письменниця як багатодітна мати, яка пережила смерть двох донечок, абсолютно реалістично і з любов'ю описала різні прояви фемінності та маскулінності у дітей дошкільного віку. Авторкою статті зроблено *висновок*, що Н. Забіла, яка в маскуліноцентричному середовищі українських радянських письменників зробила блискучу кар'єру, текстами віршів для дітей і про дітей закріплювала позитивне ставлення до стереотипів фемінності та маскулінності, що репрезентують тексти традиційної культури українців, зокрема й тексти народних казок, які поетеса записала у віршованій формі. Правдивість віршів проявляється і в тому, що мовленнєва поведінка дівчат іноді репрезентує суто маскулінні риси характеру, а хлопчики, навпаки, у мовленні проявляють жіночі якості: чутливість, жалість, похливість тощо. Вказано причини таких трансформацій.

Ключові слова: статевая ідентифікація, гендерні уявлення, гендерна ідентичність, статево-рольова ідентичність, гендерні ролі, гендерна константність.

Постановка проблеми. Мовленнєва поведінка дітей дошкільного віку, — а саме такі діти часто були в центрі уваги віршованих творів видатної української письменниці радянських часів Н. Забіли, — яскраво репрезентує гендерні уявлення дошкільників. Статева ідентифікація, як стверджують педагоги, продовжується в період з 2 до 4 років, і, посилаючись на З. Фрейда, початком формування *гендерної ідентичності* фахівці вважають відкриття дитиною анатомічних відмінностей між хлопчиками і дівчатками, а завершенням цього процесу є той період, коли дитина ідентифікує себе за статтю з одним із батьків [9, с. 32]. Порівняймо вищезазначене з думкою іншого педагога-дослідника: «Особливістю дошкільного віку є те, що виникає таке новоутворення, як *гендерна ідентичність*, яку розглядають як продукт соціального конструювання», — пише Л. Вовк [3]. Очевидно, що серед науковців немає одностайності як у розумінні поняття «гендерна ідентичність», так і в часі її формування.

Зв'язок з попередніми дослідженнями. Вивченню гендерної ідентичності в межах науки про мову присвячена монографія А. Марчишиної, яка, посилаючись на роботи І. Кона, відомого радянського соціолога і психолога, та на роботи зарубіжних психоаналітиків, зауважила, що «зацікавлення особи власною ідентичністю та самоствердження в цьому статусі найбільш активно відбувається в *підлітковому віці* (виділено нами — О. Я.), у період пубертату та юності, коли в житті молодшої особи бурхливо відбуваються біологічні зміни, що супроводжуються певними соціальними очікуваннями... У цей час гендерний аспект ідентичності підлітка більшість авторів-психологів тлумачать як різновид соціальної ідентичності, що полягає в усвідомленні своєї приналежності до чоловічої або жіночої статі... Проте формування ідентичності не завершується після підліткового віку... Ідентичність вважають динамічною характеристикою, континуумом, який перебуває в постійному стані зміни та оновлення, що триває все життя і складає так звану «ідентичність, що протікає». Постулат про формування ідентичності впродовж усього життя домінує в переважній більшості психоаналітичних досліджень... Суголосно з цією тезою трактують етапність такого формування, а все життя виглядає як шлях подолання різноманітних за змістом криз ідентичності [10, с. 38].

Формулювання завдань. Об'єктом аналізу нашого дослідження є сучасні багатозначні терміни лінгвістичної гендерології, які пов'язані з гендерним вихованням дітей дошкільного віку. Предметом розгляду є основні поняття, що передують формуванню гендерної ідентичності у дітей. На матеріалі поезій видатної української письменниці радянських часів Н. Забіли описано гендерні характеристики мовленнєвої поведінки дітей.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на багатозначність та розмаїття трансдисциплінарних термінів, що стали актуальними в межах лінгвістичної гендерології, зокрема, *статева ідентичність*, *статево-рольова ідентичність*, *гендерні ролі*, *гендерна ідентичність*, *гендерна рівність* тощо, виокремимо ключові поняття для представленої розвідки.

Ми вважаємо, що в основі *гендерної ідентичності* будь-якої особистості лежать *гендерні уявлення*, які закладаються в ранньому дитинстві і які ґрунтуються на *статевій ідентифікації*. Ви-

будовується логічний ланцюжок: в ранньому дитинстві відбувається *статева ідентифікація*, коли дитина усвідомлює свою приналежність до конкретної статі. *Гендерні уявлення* у дошкільному віці пов'язані із соціалізацією дитини, про яку писала А. Марчишина, посилаючись на ідеї Фрейда: «Соціалізація дитини відбувається шляхом наслідування моделей поведінки, приписуваних суспільством відповідно до біологічної статі» [10, с. 19]. *Гендерна ж ідентичність* усвідомлюється в підлітковому віці, формується протягом наступних періодів життя і здатна трансформуватися.

Отже, з урахуванням даних, наведених педагогами, можна стверджувати, що гендерні уявлення у дошкільників закріплюються після чотирьох років, коли у дітей завершується становлення статевої самосвідомості та освоюється стереотип статевої поведінки, і вони за ознаками зовнішності розрізняють представників різних статей. У цьому віці діти можуть вважати статевою приналежність зворотною. В педагогічній літературі ми знайшли різне пояснення цього факту. Наприклад, «якщо між дитиною і батьком (однієї з дитиною статі) емоційний зв'язок позитивний та сильний, то дитина приймає власну статевою належність, а якщо емоційний зв'язок відсутній, то відбувається неприйняття статевої належності» [9, с. 32]; інша точка зору: гендерна стійкість у першу чергу залежить «від ставлення батьків до дитини, характеру батьківських установок і прихильності як матері до дитини, так і дитини до матері...» [3].

Вважаємо, що думка стосовно міцного зв'язку дітей обох статей у молодшому дошкільному віці з матір'ю, є для нашого суспільства стабільною реальністю, і, як ніколи, актуальною. Сумна реальність в тому, що в сучасному суспільстві постійно збільшується кількість неповних сімей, і діти в таких сім'ях, як правило, залишаються з матір'ю. Навіть у повній сім'ї декретну відпустку для догляду за дитиною отримувала виключно мати. Тільки нещодавно в нашій країні був прийнятий закон, за яким і батько має право залишити роботу і доглядати за дитиною після її народження. Отже, фемінізація виховання дітей у нас починається в ранньому віці і продовжується аж до кінця школи, вважаючи, що і вдома, і в дошкільних закладах, і у школі з дітьми перебувають, їх виховують і навчають переважно жінки.

Зважаючи на вищесказане, справедливим є висновок фахівців про те, що засвоєння гендерних уявлень, або «процес статевої соціалізації» більш суперечливий і протікає набагато складніше у хлопчиків, ніж у дівчаток» [3]. У новонародженої дитини будь-якої статі зв'язок із матір'ю деякий час залишається дуже міцним, і малюки ідентифікують себе тільки з нею. Потім саме хлопчикам треба «змінити первісну жіночу ідентифікацію на чоловічу». Це — складний процес, тому що і вдома, і в дитсадках дошкільникам були і є доступні для спостереження здебільшого тільки жіночі гендерні ролі. Щодо батька та виконання ним гендерних ролей у суспільстві чи вдома, то ця інформація є майже закритою для дитини або представлена не так яскраво, як роль матері.

В таких ситуаціях формування гендерних ролей у хлопчиків відбувається переважно на негативному змісті: не бути схожим на дівчаток, не брати участь у жіночих видах діяльності тощо [3].

У старшому дошкільному віці, в 5–6 років, діти досягають гендерної константності, тобто вони чітко усвідомлюють, що їх стать постійна і незмінна; іншими словами, засвоюється інформація про статевою незворотність.

У радянській педагогіці діяли жорсткі стандарти щодо виховання дітей. Важливу роль відігравала пропаганда. Але в поезіях Н. Забіли правдиво описані різні гендерні ролі, які були і залишаються актуальними для дітей дошкільного віку. Причина саме такого відображення, на нашу думку, в тому, що поетеса виховувалась в дореволюційній інтелігентній сім'ї (народилась Н. Забіла в 1903 р. в Петербурзі), де батьки були взірцями гендерних стереотипів патріархального суспільства, коли підґрунтям для стосунків між батьком і матір'ю були любов і взаємоповага. По-друге, Н. Забіла, незважаючи на те, що після революції у більшовиків були ідеї зруйнувати інститут сім'ї, жити комунами, мати спільних дружин тощо, завжди мріяла про коханого чоловіка і власних дітей. Вона тричі виходила заміж, народжувала дітей, двоє з її донечок померли... [1].

За радянських часів таку блискучу літературну й партійну кар'єру могла зробити сильна й талановита жінка. Н. Забіла — перший лауреат літературної премії імені Л. Українки (1972 р.), керівник Харківської організації СПУ, членкиня Правління СПУ, редактор журналів «Малютко» і «Барвінок». Та попри все, авторка порівнювала себе з пантерою, для якої на першому місці була її «печера» і потомство: *...жовтий зір мій синій приєднан... Кожний добре знає власний шлях: боротьба за волю і за їжу, боротьба самиці за малюк... Не впускати ворога в печеру, не пройти загану межю. — Я — струнка, вигиниста пантера свій барліг невсипно стережу* [1].

Ключовими словами у наведеному поетичному тексті є лексеми: *боротьба і ворог*, які в радянський період були дуже актуальними. Популярним навіть було словосполучення *боротьба за врожай*. Отже, поетеса в метафоричній формі правдиво схарактеризувала не тільки життя людей в радянській країні, а й своє власне життя, що асоціювалося з боротьбою.

Критики справедливо називають творчість Н. Забіли — материнською піснею, особливо це стосується її віршів для дошкільнят.

З педагогічної літератури відомо, що діти 5–7 років надають перевагу власній статі перед іншою, тобто виявляють деякий «статевий суб'єктивізм», коли своя стать вважається престижнішою, ніж інша [3]. У тексті вірша «На Дніпрі» поетеса розказує про подорож річкою на кораблі мами, її

сина і донечки. Діти із захопленням роздивляються, що є на березі з обох боків судна, і хлопчик сміливо висловлює свої мрії: — *Ну й гарні будинки! На дах би я зліз, з десятого поверху глянув би вниз!...*

Для сестри перевага її статі вербалізується у критично-іронічній формі: — *Усе тільки б лазили ці хлопчачки! А я поливала б ці гарні квітки* [5]. Мовленнєва поведінка дітей у вірші «На Дніпрі» демонструє традиційні гендерні стереотипи маскулінності та фемінності. Коли мама з дітьми відпочивали вже на березі, дівчинка, подивившись на брата, іронічно зауважила: *Він, брови насупивши, гордо стоїть. Стоїть, уявляє, що це океан, а сам він, звичайно, старий капітан!* Та як тільки хвиля вирвала з її рук ляльку, ... *я в воду ступила, до неї тягнусь, та далі вже глибоко, далі — боюсь! ... Ой-ой — закричала роззублено я. — Рятуйте! Загинула лялька моя!* Брат, почувши крик, сміливо пірнув у воду і врятував ляльку серед хвиль. Мама схвалює таку суто чоловічу поведінку сина: — *Який молодець! Безстрашно поплив на такий глибині, де, бачте, вода аж по груди мені!* Після такого вчинку, іронія сестри замінюється повагою до брата: *Не буду ніколи сміятись з Юрка за те, що він з себе вдає моряка: коли на Дніпрі він поводитьсь так, то буде на морі він справжній моряк!* [5].

Фемінізацію виховання дошкільників не подолано і в наш час, у радянський же період жінки-педагоги часто демонстрували свою маскулінність, а дівчатка, які мріяли стати виховательками або вчительками, копіювали такий стереотип. Про це вірш «Ясочин садок». Коли мами (а не батька!) не було вдома, ... *У своїй кімнаті наша Яся улаштує власний дитсадок. От усі в кутку біля канани посідали. — Тихо, не шуміть! А чому в ведмедя чорні лапи? Мабуть, вранці їх забув помити?...* Потім Яся хусточку розстеле на вовнянім теплім килимку. — *Ну, лягайте, діточки, в постелю! Так і ми спимо у дитсадку!* [7]. У репліках дівчинки, яка копіює свою виховательку, відмічаємо дієслова наказового способу, питальні речення виражають незадоволення, про що свідчать і форми слів: *ведмедик* (на початку вірша), потім — *ведмідь*.

Типово маскулінними якостями вважаються агресивність і жорстокість, але в реальному житті зустрічаються і дівчата з такими ж рисами. Хлопчики, яким у дитинстві бракувало чоловічого стереотипу поведінки для копіювання, навпаки, часто демонструють якості жіночого характеру: чуйність і доброту. Саме таку ситуацію описує Н. Забіла у вірші «Мій коник»: *Я мав колись-то коника, що звався Сірячок. Я дав його раз дівчинці поїхати на товчок. Вона шмагала коника ще й була батіжком, вона ганяла коника болотяним лужком... Навіщо дав їй коника! — я дуже шкодував, і вже ніколи коника дівчаткам не давав* [5]. Мовлення хлопчика наповнено іменниками з пестливими суфіксами: *коник, Сірячок, дівчинка, батіжок, лужок*, що є характерною ознакою мовлення дівчат.

У вірші «Золотокудра дівчинка» описані гендерні стереотипи традиційної української культури, які були знайомі дітям з народних казок: *Золотокудра дівчинко, ходімо разом жити. Ніколи не посваримось, а будемо дружити. Я в лузі вівці пастииму і гратиму в ріжок. А ти пектимеш на обід солодкий пиріжок. А потім вишиватимеш шовкові сорочки і їстимеш медяники, цукерки та вершки* [5].

Такий же традиційний стереотип фемінності, коли вся хатня робота і деякі інші обов'язки виконувались виключно жінками, репрезентує казка «Снігуронька», яку Н. Забіла написала у віршованій формі: ... *У хатці прибрано, підметено — ні порошинки по кутках, узорні вишивки та плетива на рушниках, на подушках. Та ще й води щодня нанесено, в дворі прочищені стежки, і цілий день так любо й весело лунають співанки дзвінки. То все дочка, то все Снігуронька встигає все зробити вміє, мов промінь сонця в небі змурому, усе навколо веселить...* [6].

Народні казки з давніх-давен використовують у вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. У фольклорних текстах української традиційної культури, зокрема й у казках, чітко простежується маскуліноцентричність патріархального суспільства, коли стереотип чоловічої поведінки мав позитивну оцінку, а стереотип фемінності — негативну. Прикладом можуть бути народні казки про тварин. У Н. Забіли — це казка «Котик та півник», написана у віршованій формі за сюжетом народної казки, у якій жорстока й хитра лисиця тричі крала неслухняного півника, який жив разом із котиком. Але котик, як справжній герой, тричі визволяв друга. Хоча методи рятувальника не кращі за лисичих хитрощів, вони мають позитивну оцінку, а лисиця боїться сильного суперника, який її перемагає: *Побачила тут лисонька, що спорити не слід, та й випустила півника, й дочку віддав їй кіт. От кіт-воркіт із півником вернулися назад. І знову у хатиночці настали мир і лад. Лисиця вже боялася приходити сюди. А півник жив із котиком і слухався завжди* [6].

Сучасні педагоги шукають відповідь на питання: «Як формувати гендерну культуру дітей на основі казок, якщо, з одного боку, необхідно подолання маскулінних цінностей в умовах частково маскулінної культури, а, з іншого, — без них неможливо виховати національну культуру, традиції, менталітет?» [2, с. 29]. Дослідниця вважає, що проблему можна вирішити через освіту педагогічних кадрів, зокрема, переконавши сучасних і майбутніх вихователів та вчителів прийняти положення нової гендерної теорії про необхідність руйнації традиційних гендерних стереотипів і гендерно нейтрального виховання. С. Вихор переконана, що від індивідуального розуміння казки самими педагогами, від їхнього вміння усвідомити гендерні стереотипи і пояснити зміст казки, залежить і глибине усвідомлення учнями молодшого шкільного віку традиційних гендерних стереотипів української культури [там само].

Зважаючи на майже тотальну фемінізацію і радянської системи виховання дітей дошкільного віку, і сучасної, діти 3–5 років підсвідомо копіюють стереотип поведінки жінок удома (мами, бабусі, сестри), а також жінок-вихователюк, які часто демонструють авторитарний тип маскулінної фемінності. Посилаючись на думку інших дослідників, Л. Костик пише про те, що жінки взагалі не можуть правильно виховувати хлопчиків, тому що в них інший тип мозку й інший тип мислення. Саме тому, ранимі й боязливим хлопчики піддаються з боку вихователів травмуючому впливу [9, с. 33]. Нетипова поведінка дуже сміливої дівчинки і хлопчика-боягуза описана Н. Забілою у вірші «Ясочка на річці»: *Як гукне Юрасик до Ясюні: — Ясю, Ясю! Глянь, яке страшне! А Ясюня звіра не злякалась, замахнулась: — Геть, зелений звір! Подивилась жаба. Здивувалась. Та й плигнула в воду під кушир. І, напевне, ви почули б миттю про Ясюню, жваву та метку, як вона прогнала те страхіття, що дітей ляку на бережку* [5].

Більш природну для дівчат поведінку авторка репрезентує у вірші «Про дівчинку, яка всього боялась»: *Дітворі в садочок приїде і біжить в живий кутток, а Марійка не підійде до звіряток ні на крок. Бо вона боїться всіх — навіть рибок золотих!* [5].

Гендерний стереотип фемінності української жінки радянських часів досліджено в дисертації В. Ульянової, яка в авторефераті зазначила, що такий стереотип формувалася під впливом провідних ідей панівної комуністичної ідеології. У результаті жінкам, які в радянський період несли подвійний тягар: на виробництві та вдома, засобами масової інформації нав'язувався ідеалізований образ жінки, для якої головним завданням була самовіддана праця на благо країни, служіння партії тощо. Такі ж природні для жінки пріоритети, як родина, материнство, краса залишалися на периферії актуальних цінностей [12, с. 9].

Очевидно, що Н. Забіла, зважаючи на її посади, була гарно обізнана з ідеями радянської пропаганди стосовно вимог до жінок. З іншого боку, як зазначалося вище, у самої письменниці були інші життєві пріоритети: на першому місці була сім'я і діти. Іронічно-жартівливий вірш «Марина Дмитрівна» поетеса написала для дітей, але він має глибокий підтекст. З самого початку авторка детально описує, що є найважливішим для жінки: *У Марини Дмитрівни стільки всяких справ. Без Марини Дмитрівни хто б отак прибрав? ...Хто старанно віником скрізь позамітав, витер пил ганчіркою з столу та з вікна? Все Марина Дмитрівна, все сама вона! У Марини Дмитрівни п'ятеро дітей та ще з ранку раннього тисячі гостей... У Марини Дмитрівни діла — без кінця! На таку сімечку наварить обід: із такою справою жартувати не слід! Ось вже наготована зеленень для борщу. Борщикку наварено дітям досхочу. Ще Марина Дмитрівна й пиріжки пече: збоку тільки глянути — слинка потече!*

Крім того, що жінки виконували хатню роботу, вони, як правило, працювали й на виробництві: *Та Марина Дмитрівна неабияка: кращого не знайдете ви й будівника. Що вже набудовано фабрик та домів! Крім Марини Дмитрівни хто б отак зумів?*

Радянська пропаганда постійно закликала жінок підвищувати свій рівень знань, удосконалюватися: *А коли увечері діти ляжуть спати, тут Марині Дмитрівні треба й почитать... Що в книжках написано і про що там річ — все б їй знати хотілося! Та надходить ніч.. Ну, хіба ж не стомиться кожен чоловік? А Марині Дмитрівні тільки п'ятий рік...* [5].

Текстом вірша «Марина Дмитрівна» авторка наочно показала, яка нелегка доля у жінок в патріархальному суспільстві, хоча в Радянському Союзі за Конституцією жінки та чоловіки мали рівні права. Гендерні стереотипи як ментальні утворення важко руйнувати. Саме тому навіть в сучасній Україні суспільство тільки-но пробуджується від патріархальної сплячки, нестерпно довгої та шкідливої [8, с. 7].

Короткий огляд віршів для дітей Н. Забіли, представлений у нашій розвідці, дозволяє стверджувати, що авторка реалістично, з любов'ю, по-материнськи описувала гендерні ролі дошкільнят, які репрезентує їхня мовленнєва поведінка. Правдиво віддзеркалена у творчості Н. Забіли фемінізація виховання дітей в радянські часи: діти відпочивають на Дніпрі тільки з матір'ю, мама залишає Ясочку саму вдома тощо. Про батька майже не згадується в текстах віршів. Авторка схвалює прояви традиційних стереотипів маскулінності у мовленнєвій поведінці хлопчиків і фемінності — у дівчат. Можливо, Н. Забіла тому й записала тексти деяких народних казок у віршованій формі.

Сучасні психолого-педагогічні дослідження рясніють закликами до повної руйнації традиційних гендерних стереотипів, до виховання розвинутої андрогінії в кожній дитині, спеціалістами вже детально розроблені принципи гендерно-нейтрального виховання [11, с. 752].

Ми вважаємо, що замість того, щоб закликати якомога швидше зруйнувати гендерні стереотипи, варто детально розібратися, по-перше, що криється за багатозначним словом «гендер», по-друге, в якій області сучасного життя в нашій країні варто говорити про гендерну рівність. У цьому плані нам імпонує хід думок Тараса Добка як прихильника та учасника більшості освітніх реформ. Слід пам'ятати, що стать людини «запрограмована» на генетичному рівні, і це відображається в кожній клітині нашого організму. Цей автор категорично проти «світлого майбутнього», в якому світ опиниться поза гендером і без гендеру. Він вважає, що полярність «жінка-чоловік» відображає реальність, а не людську вигадку. В сім'ї жінка потребує допомоги чоловіка в хатніх справах, догляд за дітьми та їхнє виховання — обов'язок обох батьків.

«Парадокс ґендерної рівності» в тому, — зауважує Т. Добко, що в країнах, які вважаються більш успішними у впровадженні ґендерної рівності, відсоток жінок, які здобувають вищу освіту з природничих, математичних, технічних та інженерних спеціальностей, є нижчим, ніж у країнах, які не можуть похвалитися вирівнюванням правил гри для обидвох статей. Більш універсальне спостереження полягає в тому, що чим багатшими і ґендерно нейтральнішими стають країни, тим яскравіше проявляється в них різниця між жінками і чоловіками.

Автор справедливо вважає, що відмінність між статями має значення, а поняття «ґендер» не є нейтральним. Він також застерігає нас від рішучих змін, на які налаштовані сучасні психологи та педагоги і до яких закликають представники феміністичного руху, зокрема, здійснити культурну революцію і знищити штучний «ґендерний режим», який ґрунтується на бінарному розрізненні між чоловіком і жінкою, чоловічістю і жіночістю [4].

Ми також категорично проти будь-яких революцій, у тому числі й культурних, коли з водою могли виплеснути і дитину. Ми проти того, щоб українські народні казки, в яких яскраво представлені ґендерні стереотипи традиційної слов'янської культури, тлумачили дітям, у яких тільки формуються ґендерні уявлення, з бажанням їх зруйнувати. Діти мають переконатися в тому, що є різні прояви як чоловічого, так і жіночого начала. Вірші Н. Забіли демонструють це розмаїття, і тим самим вони є актуальними в наш час.

Література

1. Буквоїд. «Я — струнка, вигиниста пантера». URL : bukvoid.com.ua/events/culture/2018/02/20/124638.html/
2. Вихор С. Український фольклор як засіб формування ґендерної культури учнів молодшого шкільного віку. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Педагогіка*. 2017. № 1. С. 25–31.
3. Вовк Л. Специфіка становлення ґендерної ідентичності дошкільників. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького держ. університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2018. № 18. С. 58–66.
4. Добко Т. Про ґендер і ґендерну мову. *Збруч*. 2020. URL : zbruc.eu/node/95597/
5. Забіла Н. Вірші. URL : <http://rozvyvajko.com.ua/virshi/virshi-natali-zabiloji/>
6. Забіла Н. Казки. URL : <https://mala.storinka.org/.html/>
7. Забіла Н. Яссочина книжка : збірка оповідань для дітей. URL : <https://mala.storinka.org/.html/>
8. Інша оптика : ґендерні виклики сучасності : зб. наук. пр. Київ : Смолоскип, 2019. 256 с.
9. Костик Л. Б. Формування ґендерної ідентичності дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2019. № 7. Ч. 1. С. 31–34.
10. Марчишина А. А. Ґендерна ідентичність в англomовному постмодерністському дискурсі: соціокультурний та лінгвопоетичний аспекти : монографія. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А., 2018. 452 с.
11. Татаурова-Осика Г. Психологічні умови подолання ґендерних стереотипів професійної компетентності. *Проблеми сучасної психології*. Кам'янець-Подільський : К-ПНУ ім. І. Огієнка; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2012. Вип.18. С. 746–752.
12. Ульянова В. О. Мовна особистість української жінки радянських і пострадянських часів (на матеріалі періодичних журнальних видань) : автореф. дис.... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2020, 22 с.

References

1. “I am a slender, curvy panther”, *Bookworm*. [“Ya — strunka, vy'gy'ny'sta pantera”, *Bukvoyid.*], available at : bukvoid.com.ua/events/culture/2018/02/20/124638.html/
2. Vykhor, S. (2017), “Ukrainian folklore as a means of forming the gender culture of primary school students”, *The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Series pedagogy* [“Ukrayins'kyi fol'klor yak zasib formuvannya ґendernoyi kul'tury uchniv molodshogo shkil'nogo viku”, *Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Pedahohika*], Ternopil, № 1, pp. 25–31.
3. Vovk L. (2018), “The specifics of the formation of gender identity of preschoolers”, *Current issues of the humanities : interuniversity coll. of sci. works of young scientists* [“Specy'fika stanovlennya ґendernoyi identychnosti doshkil'nykiv”, *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk: mizhvuz. zb. nauk. prats' molodykh vchenykh*], Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, vol. 18, pp. 58–66.
4. Dobko, T. (2020), “About gender and gender language”, *Zbruc* [“Pro g'ender i g'endernu movu”, *Zbruc*], available at : zbruc.eu/node/95597/
5. Zabala, N. *Poems [Virshi]*, available at : <http://rozvyvajko.com.ua/virshi/virshi-natali-zabiloji/>
6. Zabala, N. *Tales [Kazky]*, available at : <https://mala.storinka.org/.html/>
7. Zabala, N. *Yassochina book* : Collection of stories for children [Yassochy'na kny'zhka : Zbirka opovidan' dlya ditey], available at : <https://mala.storinka.org/.html>
8. *Other optics : gender challenges of today* : Sci. coll. (2019) [*Insha opty'ka: g'enderni vy'kly'ky' suchasnosti: nauk. zb.*], Smoloskyp, Kyiv, 256 p.
9. Kostyk L. B. (2019), “Formation of gender identity of preschool children”, *A young scientist* [“Formuvannya ґendernoyi identychnosti ditey doshkil'nogo viku”], Yuri Fedkovych Chernivtsi National University, Chernovtsy, vol. 7, part 1, pp. 31–34.
10. Marchyshyna, A. A. (2018), *Gender identity in English postmodern discourse : sociocultural and linguopoetic aspects* : monograph [G'enderna identychnist' v anglomovnomu postmodernists'komu dyskursi : sotsiokul'turnyi ta lingvopoetichnyi aspekty : monografiya]. Kamianets-Podilskyi : PP Buynitsky, O. A., 452 p.

11. Tataurova-Osyka, G. (2012), "Psychological conditions for overcoming gender stereotypes of professional competence", *Problems of modern psychology* ["Psykhologichni umovy podolannya gendernykh stereotypiv profesiynoi kompetentnosti", *Problemy suchasnoi psykhologii*], Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kamianets-Podilskyi, Issue 18, pp. 746–752.

12. Ulyanova, V. O. (2020), *Language identity of Ukrainian women in Soviet and post-Soviet periods (based on periodic journal publications)* : Thesis abstract [*Movna osobystist' ukraïns'koyi zhinky radyans'kykh i postradyans'kykh chasiv (na materiali periodychnykh zhurnal'nykh vydan')]*, Odessa I. I. Mechnikov National University, Odessa, 22 p.

ЯКОВЛЕВА Ольга Васильевна,

доктор филологических наук, профессор кафедры общего и славянского языкознания Одесского национального университета имени И. И. Мечникова; Ahfywepcrbq,ekmdfh? 24/26, Одесса, 65058, Украина; тел.: +38 067 4818898; e-mail: olga_yakovleva53@mail.ru; ORCID ID: 0000 0001 7686 7637

ГЕНДЕРНЫЕ ПРИЗНАКИ РЕЧЕВОГО ПОВЕДЕНИЯ ДЕТЕЙ В ПОЭТИЧЕСКИХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ НАТАЛИИ ЗАБИЛЫ

Аннотация. В статье рассмотрены основные понятия, которые предшествуют формированию гендерной идентичности у детей дошкольного возраста. Проанализированы современные полисемические термины лингвистической гендерологии, которые связаны с гендерным воспитанием детей. **Объектом** данной статьи были гендерные характеристики речевого поведения дошкольников на материале стихотворных текстов выдающейся украинской писательницы советского времени Н. Забилы. **Предметом** — проявления маскулинности и феминности в речи детей обоих полов. Основными **методами** стали: описательный, контекстуально-интерпретационный анализ и системный анализ поэтических текстов. Проведенный анализ детской речи позволяет сделать **вывод** о том, что писательница как многодетная мать, которая пережила смерть двух дочерей в детском возрасте, реалистично и с большой любовью описала самые разнообразные проявления феминности и маскулинности у детей. Н. Забила текстами стихотворений воспитывала позитивное отношение к традиционным гендерным стереотипам, которые сохранены в украинском фольклоре, в частности, в текстах народных сказок: их поэтесса записала в стихотворной форме. Правдивость текстов Н. Забилы и в том, что речевое поведение девочек иногда репрезентует маскулинные черты характера, а речь мальчиков демонстрирует женские качества: эмоциональность, жалость, умение сопереживать и т. д. Указаны причины таких трансформаций.

Ключевые слова: половая идентификация, гендерные представления, гендерная идентичность, гендерные роли, гендерная константа.

Olga V. IAKOVLEVA,

Doctor of Philological Sciences, full professor of General and Slavic Linguistics Department of Odessa Mechnikov National University; 24/26 Francuzskiy blvd., Odessa, 65058, Ukraine; tel.: +38 067 4818898; e-mail: olga.yakovleva.1920@gmail.com; ORCID ID : 0000 0001 7686 7637

GENDER FEATURES OF SPEECH BEHAVIOR OF CHILDREN IN THE POETIC WORKS BY NATALIA ZABILA

Summary. The article deals with the basic concepts that precede the formation of gender identity in children. Modern multi-valued terms of linguistic gender studies related to gender education of preschool children are analyzed. The **object** of attention was the gender characteristics of children's speech behavior based on the poetry of the outstanding Ukrainian writer of the Soviet times — N. Zabyla. The **subject** — manifestations of masculinity and femininity in the speech of children of both sexes. The main **methods** were: descriptive, contextual-interpretive analysis and systematic analysis of poetic texts. **Conclusions:** the analysis of children's speech suggests that the writer, as a mother of many children who survived the death of two daughters, described the manifestations of femininity and masculinity in preschool children in a completely realistic and loving way. The author of the article concludes that N. Zabyla, who made a brilliant career in the masculine-centric environment of Ukrainian Soviet writers, wrote a positive attitude to the stereotypes of femininity and masculinity, representing the texts of traditional Ukrainian culture, including folk texts, fairy tales, which the poetess wrote in poetic form. The truth of the poems is manifested in the fact that the speech behavior of girls sometimes represents purely masculine traits, and boys, on the contrary, in speech show feminine qualities: sensitivity, pity, timidity, and so on. The reasons for such transformations are indicated.

Key words: gender identification, gender representations, gender identity, gender role identity, gender roles, gender constancy.

Статтю отримано 10.05.2021 р.